

<https://edition.cnn.com/2023/04/26/europe/xi-jinping-zelensky-phone-call-intl/index.html>.

9. Beijing's role as peacemaker gains stature / ZHANG YUNBI // China Daily. April 28, 2023. Режим доступу: <https://global.chinadaily.com.cn/a/202304/28/WS644aa2cfa310b6054fad03c5.html>.

10. The U.S. and France welcome the Xi-Zelensky call, but Washington underlines its skepticism. Agence France-Presse. April 26, 2023. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/live/2023/04/26/world/russia-ukraine-news>.

УДК 327.82+327.36 (510)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-347-0-49>

Рябець Н. М.

ORCID: 0000-0003-2974-2975

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри міжнародного менеджменту

Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана

м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ КИТАЮ: ГЕОЕКОНОМІЧНІ І ГЕОПОЛІТИЧНІ АМБІЦІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Ключові слова: Китай, гегемон, «м'яка сила», «Пекінський консенсус».

Формування конкурентоспроможної економіки є одним із домінуючих пріоритетів соціально-економічної політики національної держави в сучасних умовах глобалізації та посилення турбулентності конкурентного середовища. За останні десятиліття збалансована політика уряду Китаю сприяла тому, щоб країна стала другою у світі за величиною економікою, найбільшим експортером товарів і водночас другим за обсягом імпортером товарів, другим за величиною реципієнтом іноземних інвестицій, найбільшим власником валютних резервів тощо. Китай набуває лідируючих позицій за обсягами фінансування науки та досліджень, високотехнологічного експорту, банку патентів, чисельністю науково-дослідницького персоналу, постійно зростаючою продуктивністю праці завдяки створенню потужної інноваційної компоненти.

Глобальні політичні й економічні процеси 2022–2023 рр. зазнали значної інтенсифікації, а ступень конфронтації в розрізі окремих напрямів досяг максимальних значень із початку III тисячоліття. Нарощування геоекономічної і геополітичної могутності Китаю практично на всіх континентах світу, яке ми можемо спостерігати протягом двох останніх десятиліть, викликає дискурси та спонукає до прогнозування розвитку глобальної економіки та сучасних міжнародних відносин як серед політиків, так і в академічному середовищі. КНР є однією із числа найсильніших держав сучасного глобального світу, яка підтримала формування багатопольярного світопорядку, у контексті якого вона має чіткий намір набути статус одного з полюсів. Для досягнення цієї амбітної мети офіційний Пекін насамперед докладає зусиль для підтримки належного зовнішнього середовища, ключовими компонентами цього процесу є: відкриття ринків; впровадження інституційних інновацій; розвиток системи взаємовигідних відносин з іншими державами світу; активна участь у світових процесах з метою забезпечення стратегічного балансу та інтересів саме в межах тих регіонів, де Китай має власні життєво важливі інтереси.

Посилення ролі КНР у сучасній міжнародній політиці розглядається китайськими дослідниками в контексті двох аспектів: концепції розвитку і відносин з іншим світом. Основну мету зовнішньої політики можна визначити як забезпечення захисту незалежності, територіальної цілісності та суверенітету Китаю, створення сприятливого міжнародного середовища, потрібного для відкритості та модернізаційних реформ, захист світу та сприяння спільному розвитку. Як три пріоритетні зовнішньополітичні цілі шведські вчені Б. Джерден і Л. Хагстром виокремлюють: збереження єдності Китаю за монополії Комуністичної партії Китаю на владу; економічний розвиток шляхом інтеграції в світову економіку; мирне посилення Китаю як регіональної держави [1, с. 223]. Отже, зіставлення принципів зовнішньої політики та практичних кроків дало дослідникам підстави окреслити поведінку Китаю як на глобальному, так і на регіональному рівнях, застосовуючи категорію «м'яка сила» (soft power). Варто зазначити, що вперше концепція «м'якої сили» була запропонована у 1990 році Дж. Най у роботі *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power* [2], що дещо пізніше отримала розвиток в його книзі, яка вийшла друком у 2004 році, *Soft Power: The Means to Success in World Politics* [2]. Як наголошує, Лю Цзайци, «специфіка «м'якої сили» Китаю полягає в тому, що вона спирається на принцип гармонії, який передбачає гармонію у всіх сферах життя – гармонію між людиною і природою загалом і між людьми та державами зокрема. Гармонія розглядається як базовий принцип сталого й ефективного розвитку для досягнення

моральної висоти в міжнародних відносинах. На цьому принципі вибудовується єдність «м'якої сили» і «жорсткої сили» з китайською специфікою як усередині країни, так і за її межами» [3, с. 149]. Проте «м'яка сила» КНР має свої особливості. Як стверджують автори дослідження *Soft power and cultural relations institutions in a time of crisis*, вона базується на концепті New NGO, тобто поширенні та просуванні китайської мови, мультикультуралізму та гармонії як сучасної місії Піднебесної. Власне китайська варіація концепту soft power, виходячи із заявлених цілей, засвідчує геоекономічні й геополітичні амбіції КНР як світового гегемона в найближчі роки. Потрібно наголосити на тому, що реалізація концепції soft power Китаєм носить багатоцільовий характер, водночас не варто забувати і про те, що концепт «м'якої сили» – один із небагатьох західних концептів, який Пекін запозичив, якісно адаптував і доволі успішно практично реалізує. Отже, одне з пріоритетних завдань «м'якої сили» Китаю полягає у формуванні офіційним Пекіном привабливого на зовнішньополітичній арені іміджу країни, яка має виключно «мирні наміри» та спрямована на «мирний розвиток». Вітчизняні дослідниці, аналізуючи такий варіант «м'якої сили», зауважують, що Китай як континентальний гігант проводить гнучку політику, успішно поєднуючи «жорстку» та «м'яку» сили, та інвестує в реалізацію останньої щорічно близько 10 млрд дол. США [3]. На посилення геоекономічних і геополітичних амбіцій Пекіну, крім іншого, чинить сприятливий вплив також політична система країни, яку можна окреслити як інституціоналізовану авторитарну систему. Як наголошують американські дослідниці А. Кендалл-Тейлор та Е. Франц за результатами проведеного ними аналізу 79 авторитарних диктатур за період 1946–2012 рр., «22 % високоперсоніфікованих диктатур (тих режимів, у яких не було сильних партій чи збройних сил) зазнали краху зі смертю лідера порівняно з 6 % інституціоналізованих диктатур» [4]. Високий рівень інституціоналізації політичної системи КНР може розглядатися як додатковий важіль soft power офіційного Пекіну та гарантія сталості стратегічних пріоритетів зовнішньоекономічного й зовнішньополітичного курсу цієї держави.

Також варто зазначити, що сьогодні концепти щодо характеру зовнішньої політики у XXI ст. доповнилися ще однією теорією, так званим Пекінським консенсусом. Поняття «Пекінський консенсус» використав у науковому обігу Джошуа Купер Рамо, відомий американський політолог і економіст. За своєю суттю це теоретична концепція-зведення комплексної моделі розвитку КНР. Мета «Пекінського консенсусу» полягає в забезпеченні зростання економіки з паралельним збереженням незалежності. Аналітики визнають той факт, що «Пекінський консенсус» орієнтований, по-перше, на інновації, по-друге, на

досягнення сталого, збалансованого та якісного розвитку, а також соціальної рівності, по-третє, на національне самовизначення. За своєю практичною суттю Пекінський консенсус» є своєрідним інструментом модернізації країни, що на практиці втілюється у створену на базі китайського бекграунду модель економічного розвитку, яка має такі характеристики: провідна роль держави у формуванні та регламентації ринкових відносин; захист і забезпечення розвитку національного виробництва КНР через практичне впровадження технологічних інновацій; опора на вітчизняні науку та соціокультурні ресурси; стрімкий економічний, технологічний і соціальний розвиток у контексті цілеспрямованої та збалансованої державної політики є важливим фактором посилення суспільного організму КНР [5, с. 92]. Отже, «Пекінський консенсус» стає інструментом модернізації Китаю, провідну роль у якій відіграє потужна держава, яка забезпечує вдосконалення процесу залучення потрібних для забезпечення розвитку країни в умовах глобалізації, внутрішніх і зовнішніх ресурсів. Завдяки виваженій практичній реалізації стратегії «Пекінського консенсусу» Китай наразі з ізольованої держави перетворюється на впливового гравця міжнародних відносин, позиції якого практично щороку посилюються, що вже зараз дає змогу Китаю називатися «регіональною державою» у Східній Азії. Показовим є той факт, що очільник КНР у своїх публічних промовах акцентує увагу на трьох компонентах світової гегемонії: геоекономічному, геополітичному та культурно-цивілізаційному. При цьому пріоритетне значення надається саме геоекономічному складнику, тоді як, припустимо, культурно-цивілізаційний елемент як самостійна компонента та як складова стратегії «м'якої сили» обумовлює амбіції Пекіну з огляду на китайську історію, що налічує не одне тисячоліття.

Варто зазначити, що в бачення Китаю як другої економіки світу слід внести певні деякі зауваження. Відповідно до прогнозів Британського консультативного центру з питань економіки та бізнесу (CEBR), щорічне зростання ВВП Китаю на період до 2025 року становитиме 5,7 та 4,7 % у наступні п'ять років [5]. Це, безсумнівно, дає підстави стверджувати, що КНР набуде статусу першої економіки світу впродовж поточного десятиліття. Диференціюються лише конкретні дати: одні аналітики (наприклад, Bloomberg) називають 2028 р. [6], інші (як от CEBR) – 2030 р. [8]. Сучасне бачення Китаю як майбутньої наддержави у глобальному світі нині не викликає сумнівів. Натомість дискусії тривають щодо прогнозів про найбільш успішні союзи офіційного Пекіну з іншими національними державами, регіональними, субрегіональними та міжрегіональними акторами.

Отже, вагоме зростання геополітичного та гео економічного потенціалу Китаю за останні десять років є dokonаним фактом, який не залишить без впливу перебіг світових політичних процесів і розстановку сил на світовій політичній та економічній арені. Не можна не погодитись із висловом: «Характерною ознакою міжнародних відносин на початку ХХІ століття є глобальна економічна та політична експансія Китаю» [8]. КНР наразі є не лише другою економікою світу та країною з найбільшим за обсягом демографічним ресурсом, але й одним із ключових геополітичних акторів у глобальному світі.

Література:

1. Jerden B., Hangstrom L. Rethinking Japan's China Policy: Japan as an Accommodator in the Rise of China, 1978–2011. *Journal of East Asian Studies*, 2012. No. 12. P. 223.
2. Nye J. S. *Soft Power The Means to Success in World Politics*. New York, Oxford. URL: https://www.academia.edu/28699788/Soft_Power_the_Means_to_Success_in_World_Politics_Joseph_S_Nye_Jr.
3. Дорош Л., Яблонська М. «М'яка» сила Китаю: оцінка ефективності та реакція на сучасні виклики. *Гуманітарні візії*, 2021. Т. 7. № 2. С. 22–27.
4. Kendall-Taylor A., Frantz E. When Dictators Die. *Journal of Democracy*, 2016. Vol. 27. Iss. 4. P. 159–171. URL: <https://www.journalofdemocracy.org/articles/when-dictators-die/>.
5. Скворець В. О. Моделі трансформації суспільства: вашингтонський і пекінський консенсус. *Культурологічний вісник*, 2016. Вип. 35 (1). С. 92–102.
6. Голос Америки. 2022. 4 січня. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/kytai-ekonomika/6382485.html>.
7. Укрінформ. 2022. 3 лютого. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3161892-kitaj-moze-viperediti-ssa-i-stati-persou-ekonomikou-svitu-vze-do-2028-roku-bloomberg.html>.
8. Кулицький С. Глобальна експансія Китаю та проблеми розвитку української економіки. *Україна: події, факти, коментарі*, 2021. С. 37–50.